



LHSI

Соціальні ініціативи
з охорони праці та здоров'я

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРНАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

ЗВІТ ДОСЛІДЖЕННЯ



Київ - 2025

Звіт дослідження: Гендерні особливості кібернасильства щодо дітей різного віку в Україні. – Київ, 2025 – 36 с.

Автори:

Наталія Лук'янова, кандидатка політичних наук, експертка із захисту прав дітей.

Елла Ламах, гендерна експертка.

Вадим Шарко, експерт з соціологічних досліджень, моніторингу та оцінки.

Автори дослідження висловлюють подяку усім експертам/експерткам та консультантам/консультанткам молодіжної громадської організації *Teenergizer*, які взяли участь у дослідженні.

Думки, висновки та рекомендації належать авторам і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Нідерландів.

Публікацію підготовлено у рамках проекту: «CyberSafeGirls: Забезпечення цифрової безпеки українських дівчат».



Kingdom of the Netherlands

Проект реалізує МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (LHSI) за фінансової підтримки Міністерства Закордонних Справ Нідерландів.

The Project is implemented by the NGO "Labor and Health Social Initiatives" (LHSI) with financial support from the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.



ГЛОСАРІЙ

- **Офлайн** — те, що відбувається в реальному фізичному світі, поза інтернет-середовищем.
- **Онлайн/інтернет/мережевий** — терміни, які описують діяльність, спілкування, взаємодію, що існують або відбуваються за допомогою комп'ютерних мереж, зокрема глобальної мережі Інтернет.
- **Цифровий/віртуальний або кіберпростір** — глобальне середовище, утворене мережею інформаційно-комунікаційних систем, програмного забезпечення та пристроїв, де здійснюється онлайн-взаємодія.
- **Цифрове/віртуальне або кіберсередовище** — платформи, сайти, застосунки, соціальні мережі, ігрові світи та інші онлайн-ресурси, де відбувається онлайн-взаємодія користувачів.
- **Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)** — сукупність технологій, інструментів та методів, які використовуються для збору, оброблення, зберігання, передавання, поширення інформації, для управління інформацією, а також для комунікації.
- **Цифрове/онлайн або кібернасильство** — спектр агресивних або шкідливих дій, що здійснюються у кіберсередовищі.
- **Кібербулінг** — систематичне переслідування чи залякування особи у цифровому середовищі
- **Кіберзлочин** — злочинне діяння, вчинене з використанням комп'ютерів, комп'ютерних мереж, інформаційних систем або інших цифрових пристроїв як засобу вчинення злочину, або об'єкта злочинних посягань.
- **Кібервимагання** — вимагання грошей, цінностей, інформації або інших благ від людини за допомогою цифрових засобів з метою отримання вигоди або завдання шкоди.
- **Кіберпереслідування/кіберсталкінг** — нав'язливе, систематичне стеження або переслідування особи в цифровому просторі. До нього можуть належати постійні повідомлення, моніторинг активності в соціальних мережах, збір особистої інформації та інші форми тиску.
- **Грумінг** — злочинний процес встановлення довірчих, емоційних або романтичних стосунків дорослої особи з неповнолітньою особою в Інтернеті з метою подальшого сексуального насильства, маніпуляції або експлуатації.
- **Доксинг** — зловмисне оприлюднення або поширення конфіденційної інформації про особу в Інтернеті без її згоди, з метою залякування, цькування, шантажу або завдання шкоди.
- **Порнопомста** — поширення інтимних зображень або відеозаписів особи (переважно сексуального характеру), зроблених з її згоди у межах довірливих стосунків, без її дозволу та з метою помсти, приниження або шантажу, зазвичай після розриву стосунків.

- **Сексторшн** — форма вимагання або шантажу, за якої зловмисник погрожує оприлюднити інтимні фотографії, відеозаписи або іншу сексуальну інформацію про людину, якщо вона не виконає його вимог.
- **Фішинг** — вид інтернет-шахрайства, метою якого є викрадення конфіденційних даних користувачів (логінів, паролів, номерів кредитних карток, банківських даних) шляхом маскуванню під довірену особу або організацію (наприклад, банк, платіжну систему, соціальну мережу) через електронні листи, повідомлення або підроблені вебсайти.



ЗМІСТ

I. Вступ.....	6
II. Мета та завдання дослідження	7
III. Методологія.....	7
IV. Кабінетний етап дослідження	9
1. Аналіз ратифікованого Україною міжнародного законодавства щодо профілактики кібернасильства	9
2. Аналіз внутрішнього законодавства України у сфері протидії кібернасильству	10
3. Моделі профілактики кібернасильства	12
А. Досвід європейських країн.....	12
Б. Українські ініціативи та проекти.....	14
V. Польовий етап дослідження	17
1. Результати глибинних інтерв'ю з експертами	17
2. Результати фокус-групи з молодими консультантами та консультантками	22
VI. Висновки.....	26
VII. Рекомендації.....	27
Додатки	29



I. ВСТУП

Розвиток інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) за останні десятиліття розширив соціальну активність людини та перевів значну її частину в онлайн-формат. Це призвело до переходу у кіберпростір і негативних проявів міжособистісного спілкування, де вони часто призводять до крайніх проявів насильства над особистістю — дискримінації, цькування тощо та, зрештою, до утисків прав людини. Найчастіше від цього страждають найуразливіші категорії населення — жінки та діти. Так, за даними *Economist Intelligence Unit*, опублікованими на [сайті Кіберполіції України](#), 85% опитаних у 45 країнах жінок зазначили, що були свідками онлайн-насильства, а 38% з них мали особистий негативний досвід. Не менш загрозливою є ситуація з проявами насильства у мережі інтернет щодо дітей різного віку. [Дослідження, проведене Глобальним інститутом безпеки дітей Единбурзького університету](#) у партнерстві з університетом Сіднея, виявило, що кожна восьма дитина (загалом більш ніж 300 мільйонів дітей на рік в усьому світі) ставала жертвою кібернасильства. В Україні, [за даними опитування Дитячого фонду ООН \(UNICEF\)](#) у 2019 році, кожен п'ятий підліток зазначив, що ставав жертвою онлайн-знущань.

Слід відзначити, що останніми роками поширення інтернет-технологій та збільшення кількості доступних платформ призвело до значного зростання рівня кібернасильства серед підлітків в Україні. Наприклад, [дослідження ГО «Докудейз»](#) свідчить про те, що серед хлопців у віці 10–14 років частка випадків кібербулінгу перевищила таку в офлайн-середовищі, і становила 62,79% та 59,51% відповідно. Досвід інших країн свідчить про те, що ситуація з поширенням кібернасильства може легко виходити з-під контролю і призводити до незворотних наслідків. Згідно зі [звітами ФБР США](#), лише з жовтня 2021-го по квітень 2023 року від кібервимагання постраждали 12600 неповнолітніх у США та інших країнах, приблизно 20 з них покінчили життя самогубством. Ці дані ілюструють глобальну загрозу кібернасильства, яка є актуальною і для України. Попри таку велику кількість випадків та поширеність різних видів насильства в цифровому середовищі, наразі у міжнародній теорії та практиці відсутнє єдине офіційне його формулювання і детальний перелік його видів. Незалежна експертна група з дотримання законодавства щодо захисту прав жінок GREVIO відносить до такого виду насильства усі формати останнього, які здійснюються у цифровому просторі за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) передачі інформації. Комітет Ради Європи з кіберзлочинів виділяє [шість груп кібернасильства](#) та їхніх складників:

- кібердомагання (кібербулінг, наклеп, примус, образи, погрози, порнопомста);
- кіберзлочини (нелегальний доступ та перехоплення даних, шахрайство, дитяча порнографія);
- порушення недоторканості/приватності (знімання чи обмін зображеннями без згоди, [цифровий вуаєризм](#), секс-вимагання, [доксинг](#), підміна особи);
- злочини на основі ненависті;
- прямі погрози або фізичне насильство з використанням інтернету;
- онлайн-експлуатація та сексуальне насильство щодо дітей (сексуальне насильство, розбещення неповнолітніх, шантаж дітей з сексуальною метою).

Дослідження міжнародного та національного рівня наводять приклади різних насильницьких дій в онлайн-просторі щодо жінок та чоловіків, дівчат та хлопців. Жінки та дівчата частіше стикаються із сексуальними домаганнями та експлуатацією в онлайн-просторі, страждають від них, і це дуже часто призводить до сексуальної експлуатації в

реальному, а не лише цифровому житті. А чоловіки здебільшого є заручниками онлайн-ігор, і можуть мати великі борги, що інколи лягає тягарем на всю родину; внаслідок цього вони стикаються з вимаганням або погрозами фізичного насильства. Водночас чоловіки більше переглядають порносайти, відвідують онлайн-казино тощо.

З метою встановлення реального стану справ щодо гендерних особливостей онлайн-насильства серед дітей різного віку в Україні проведено це дослідження. У ньому проаналізоване законодавство як основа для здійснення профілактичної діяльності, щодо насильства у цифровому вимірі — міжнародне, ратифіковане Україною, та національне законодавство, включно із супутніми нормативно-правовими актами. Також розглянуті кращі європейські практики протидії онлайн-насильству серед підлітків з урахуванням гендерного підходу, та проведено якісне дослідження з метою визначення наявних тенденцій та особливостей кібернасильства в Україні.

Гендерний підхід до видів насильства, як інструмент для аналізу, дозволяє зрозуміти, як суспільні ролі, стереотипи та очікування впливають на вразливість хлопців і дівчат в онлайн-просторі та здатність протистояти кібернасильству. Завдання дослідження полягає у формуванні основи для розробки ефективних профілактичних заходів, які враховуватимуть гендерні підходи, для забезпечення захисту прав дітей різного віку в онлайн-просторі відповідно до міжнародних стандартів.

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: Провести комплексний гендерний аналіз наявних видів кібернасильства щодо дітей різного віку в Україні, виявити специфічні гендерні особливості його проявів та розробити рекомендації для вдосконалення системи запобігання та протидії.

Завдання:

- Проаналізувати законодавство України у сфері протидії кібернасильству та забезпеченню кібербезпеки дітей різного віку, з особливим акцентом на гендерній рівності.
- Дослідити та проаналізувати ефективні моделі профілактики кібернасильства в країнах Європейського Союзу та Україні, оцінюючи їхню чутливість до гендерних аспектів.
- Здійснити валідацію отриманих даних шляхом проведення якісного соціологічного дослідження (експертні інтерв'ю та фокус-групові дискусії) з фахівцями/фахівчинями та практиками профілактики кібернасильства, з урахуванням гендерного підходу.
- Розробити практичні рекомендації для органів державної влади, освітніх установ, громадських організацій та інших зацікавлених сторін для вдосконалення механізмів захисту дітей різного віку від кібернасильства в Україні, з урахуванням гендерного підходу.

III. МЕТОДОЛОГІЯ

Головне завдання дослідження — віднайти та проаналізувати найефективніші моделі протидії онлайн-насильству у країнах ЄС та Україні, з урахуванням гендерного підходу. З цією метою планується скомпонувати два дослідницькі підходи: кабінетний аналіз національного законодавства і найефективніших моделей профілактики кібернасильства різних країн, та якісне дослідження — фокус-групу з молодими консультантами/консультантками і глибинні

інтерв'ю з експертами/експертками, які спеціалізуються на темі протидії онлайн-насильству та гендерній рівності.

Кабінетний аналіз полягав у вивченні та аналізі законодавчих актів та нормативно-правових документів України, включно з ратифікованими документами, з акцентом на гендерну специфіку; також проведено опис наявних найкращих моделей протидії дискримінації, булінгу та насильству в кіберпросторі.

1. Аналіз ратифікованого Україною міжнародного законодавства щодо профілактики кібернасильства

На першому етапі дослідження проаналізовано ратифіковані Україною міжнародні документи, що регулюють питання профілактики кібернасильства.

А. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція)

Б. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція)

В. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція)

2. Аналіз внутрішнього законодавства України у сфері протидії кібернасильству

А. Законодавство України про забезпечення рівних прав жінок та чоловіків, і протидію дискримінації.

Б. Законодавство України з питань кібербезпеки.

В. Державні стратегії та програми з питань профілактики кібернасильства та їх аналіз з акцентом на гендерну рівність.

Г. Релевантні закони, кодекси, постанови.

3. Дослідження найефективніших моделей профілактики кібернасильства

А. В країнах ЄС: аналіз успішних практик та програм, які реалізуються в країнах ЄС для запобігання кібернасильству.

Б. В Україні: вивчення ефективності національних програм та ініціатив, спрямованих на профілактику кібернасильства серед дітей різного віку.

Полевий етап — це етап збору та валідації отриманих даних можливих прогалин у національному законодавстві та наявних в Україні програм профілактики кібернасильства щодо дітей, з урахуванням гендерного підходу. Використано такі інструменти соціологічного дослідження:

1. Проведено фокус-групу (далі по тексті — ФГ) з молодими консультантами/консультантками, які проводять профілактику кібернасильства серед дітей та молоді. Зворотний зв'язок з дітьми різного віку, які звертаються за консультаціями, допоміг глибше зрозуміти питання та проблеми щодо ситуації з кібернасильством, і сформував найефективніші підходи, моделі та рекомендації з профілактики кібернасильства.

Для проведення ФГ відібрані 10 осіб з-поміж спільноти консультантів/консультанток партнерської молодіжної громадської організації *Teenergizer*. Критеріями відбору учасників/учасниць для фокус-групи були: вік 18–21 рік, наявність досвіду консультування понад 3 місяці, та мотивація учасників/учасниць.

2. Проведено 10 експертних інтерв'ю з фахівцями/фахівчинями, які є експертами/експертками з теми профілактики кібернасильства та гендерної рівності, та поліціантами, які опікуються питаннями превенції.

IV. КАБІНЕТНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Аналіз ратифікованого Україною міжнародного законодавства щодо профілактики кібернасильства

Україна як учасниця міжнародної спільноти ратифікувала низку міжнародних документів, які стосуються прав людини, гендерної рівності, захисту дітей та профілактики насильства, зокрема в цифровому середовищі. Підґрунтям цих документів є пакет законодавчих актів, що регламентує дотримання фундаментальних прав людини, які з'явилися до виникнення та поширення цифрового формату передачі інформації. Вони напряду не стосуються теми протидії кібернасильству, проте без них генеза захисту прав жінок та дітей була би неможлива. Це такі міжнародні документи:

- Загальна декларація прав людини (1948 р.)¹
- Міжнародний пакт ООН про громадянські і політичні права (1966/1973 р.)²
- Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні і культурні права (1966/1973 р.)
- Європейська соціальна хартія (1961, 1996 р.) та Конвенції МОП
- Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950/1997 р.)
- Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005/2010 р.)
- Цілі сталого розвитку ООН (2015) — *Ціль 5: «Досягнення гендерної рівності»*.
- Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979/1980 р.)
- Конвенція ООН про права дитини (1989, набрала чинності 1990/1991 р.) та
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000/2003 р.)
- Резолюція Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000/2016 р.)
- Резолюція Ради Безпеки ООН № 2250 (2015 р.)
- Резолюція Ради Безпеки ООН № 2419 (2018 р.)
- Пекінська декларація та Платформа дій (1995 р.)
- Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок (1993 р.)
- Європейська гендерна стратегія на 2020-2025 рр.
- Директива (ЄС) 2024/1385 про протидію насильству щодо жінок та домашньому насильству.
- Конвенція Ради Європи про протидію і боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (2011/2022 р.) — Стамбульська конвенція
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007/2012 р.) — Лансаротська конвенція

Дві останні конвенції, разом із Конвенцією Ради Європи про кіберзлочинність (2001/2006 р., Будапештська конвенція), створюють основу для національного законодавства України в частині профілактики кібернасильства. З метою глибшого розуміння правових основ профілактики кібернасильства серед жінок та дітей в Україні дослідницька команда зупинилася на цих основних законодавчих актах детальніше.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами ([Стамбульська конвенція](#)) є фундаментальним документом

¹ Посилання на вказані нормативно-правові акти наведені у Списку джерел та літератури.

² Тут і далі у дужках наведено рік ухвалення документа, а через слеш-риску — рік ратифікації документа Україною.

у сфері захисту прав жінок. Хоча первинний текст конвенції прямо не містить детального регулювання підходів протидії цифровому насильству, у 2021 році Моніторингова група GREVIO опублікувала Загальну рекомендацію №1, яка роз'яснює, що насильство над жінками у цифровому вимірі є невіддільною частиною гендерно зумовленого насильства і підпадає під сферу дії Конвенції незалежно від того, вчинене воно офлайн чи онлайн. У рекомендації підкреслюється, що кібернасильство охоплює широкий спектр дій: кіберпереслідування, сексуальні домагання в інтернеті, поширення образливого контенту, доксинг, використання технологій для приниження гідності жінок. GREVIO наголошує на необхідності криміналізації таких форм насильства, а також на інтеграції цифрового виміру у національні стратегії запобігання насильству.

Крім іншого, Стамбульська конвенція закликає держави заохочувати приватний сектор, зокрема інформаційно-комунікаційні технології та медіа, до розробки політик і стандартів саморегулювання для запобігання насильству та підвищення поваги до гідності жінок (Ст. 17, п. 1)

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства ([Лансаротська конвенція](#)) встановлює обов'язок держав криміналізувати всі форми сексуального насильства над дітьми, включно з тими, що вчиняються через цифрові технології. У ній приділено особливу увагу таким явищам, як грумінг — встановлення контакту з дитиною через інтернет з метою сексуальної експлуатації (Ст. 23), а також виготовленню, розповсюдженню та зберіганню дитячої порнографії (Ст. 20), зокрема і в цифровому форматі. Конвенція зобов'язує держави забезпечити ефективні механізми блокування доступу до такого контенту, а також налагодити міжнародну співпрацю з виявлення та переслідування злочинців.

Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність ([Будапештська конвенція](#)) є першим міжнародним договором, що встановлює єдині стандарти криміналізації кіберзлочинів та механізми міжнародної співпраці у цій сфері. Хоча вона не регулює безпосередньо питання насильства над жінками чи дітьми, її норми мають критичне значення для розслідування кіберзлочинів, пов'язаних із кібернасильством, зокрема щодо збору та збереження електронних доказів та обміну ними.

Своєю чергою, Будапештська конвенція встановлює процедури для оперативного реагування на злочини, пов'язані з несанкціонованим доступом, поширенням шкідливого контенту, кіберпереслідуванням, що є важливими інструментами у боротьбі з кібернасильством щодо вразливих груп.

2. Аналіз внутрішнього законодавства України у сфері протидії кібернасильству

В Україні, як і країнах Євросоюзу наявні правові інструменти для забезпечення прав і свобод громадян та їхньої безпеки, зокрема й у кіберпросторі, однак комплексного механізму для захисту від кібернасильства дітей різного віку наразі не створено.

Це частково можна пояснити відносною новизною проблеми, адже значне поширення онлайн-комунікацій відбулося тільки в останні 5–7 років. Правову основу для регулювання кіберсфери становить низка нормативно-правових актів. Зокрема це Закони України, які регулюють сферу мережевих комунікацій та захист персональних даних: «Про електронні комунікації», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»,

«Про захист персональних даних», «Про хмарні послуги», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» та ін. Ці закони встановлюють загальні межі кібербезпеки та захисту даних, але не містять спеціалізованих норм щодо кібернасильства. Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства як стратегічний пріоритет держави та встановлює основи захисту дітей від усіх форм насильства, включно з сексуальним насильством і експлуатацією, що можуть відбуватися в цифровому середовищі. Цей закон гарантує право дитини на свободу, особисту недоторканність і захист гідності, а також забезпечує доступ до безоплатної правничої допомоги для захисту прав дітей.

Алгоритм дій з протидії насильству виписано в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який встановлює організаційно-правові засади захисту осіб, що постраждали від домашнього насильства, включаючи психологічне, фізичне та економічне насильство, що може здійснюватися з використанням цифрових технологій. Закон передбачає механізми видачі термінових заборонних приписів, які можуть обмежувати контакти кривдника з постраждалою собою, зокрема і в кіберпросторі.

Завдання та заходи з протидії кібернасильству враховані у [Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року](#). В операційному плані до стратегії на 2025–2027 роки передбачено конкретні кроки для протидії цьому явищу, і одним із заходів є: 5) організація та проведення заходів з інформаційної гігієни, кібербезпеки та гендерних ризиків використання штучного інтелекту в закладах освіти різних типів, (Стратегічна ціль 3. Жінки і чоловіки користуються рівними правами та можливостями людського розвитку у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, спорту).

Основні інструменти захисту жінок і дітей від кібернасильства сьогодні викладено у [Кримінальному кодексі України](#) (ККУ), низка статей якого застосовується зокрема і щодо кібер- дискримінації та насильства: статті 120, 126–1, 129, 153, 161, 163, 182, 189, 301-2. Наприклад, ці норми охоплюють погрози, сексуальні домагання, порушення недоторканності приватного життя чи поширення забороненого контенту, які можуть відбуватися в онлайн-просторі. Однак їхнє застосування до цифрового виміру насильства є опосередкованим і потребує удосконалення.

Питання адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства сьогодні врегульовані [Кодексом України про адміністративні правопорушення](#) (статті 173–2, 173–4, 173–5). Наприклад, стаття 173–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) встановлює відповідальність за насильство за ознакою статі, зокрема, психологічний тиск та переслідування, які можуть здійснюватися в онлайн-середовищі. Санкції передбачають штрафи, що є одним з інструментів реагування на кіберпереслідування дітей різного віку. Статті 173–4 та 173–5 регламентують відповідальність за булінг та мобінг відповідно.

Отже, сьогодні можемо говорити лише про те, що українське законодавство містить низку конкретних положень, які захищають дітей різного віку від насильства. Проте кібернасильство розглядається лише як підвид насильства і національне законодавство не містить окремих положень про відповідальність за насильство, здійснене саме у цифровий спосіб. Також відсутні комплексні механізми законодавчого реагування на кібернасильство. Наявні кримінальні, адміністративні та соціальні механізми, а також імплементація міжнародних стандартів, зокрема Стамбульської та Лансаротської конвенцій, формують основу для подальшого удосконалення правового поля та посилення захисту вразливих категорій у цифровому середовищі.

3. Моделі профілактики кібернасильства

А. Досвід європейських країн

Практики та програми протидії кібернасильству у Європейському Союзі базуються на ініціативі *BIK* (*Better Internet for Kids*/Кращий інтернет для дітей), спрямованій на створення безпечного онлайн-середовища для дітей і молоді. Основними завданнями *BIK* є боротьба з незаконним контентом, захист дітей від кібербулінгу та інших форм насильства, робота з провайдерами та інтернет-платформами, і створення гарячих ліній та центрів довіри для підтримки постраждалих від інцидентів. Частинами *BIK* (а з 2022 року — оновленої версії *BIK+* з акцентом на інноваціях (штучний інтелект та віртуальна реальність, міжнародне співробітництво і залучення дітей) є однойменний портал, а також розгалужена мережа гарячих ліній та центрів довіри: [INHOPE](#) та [INSAFE](#). Починаючи з 2021 року *BIK* є своєрідним цифровим підрозділом [Стратегії ЄС з прав дитини](#).

INHOPE (*International Association of Internet Hotlines*) — це глобальна мережа центрів з протидії цифровому насильству над дітьми. Вона працює з 1999 року і на сьогодні представлена у 51 країні Європи, Африки та Америки. Організація методологічно та інформаційно підтримує партнерські структури, які мають гарячі лінії для звернень щодо насильства щодо дітей в мережі інтернет (*CSAM* — *Child Sexual Abuse Material*). Основними функціями *INHOPE* є фіксація повідомлень про незаконний контент в інтернеті від користувачів з метою передачі цієї інформації правоохоронним органам, та подальше видалення небажаного контенту.

INSAFE (*INSAFE Network*) — мережа центрів безпечного інтернету (*Safer Internet Centres*) для дітей, яка фокусується на підвищенні обізнаності про безпеку дітей різного віку у кіберпросторі та навчанні безпечної поведінки у мережі Інтернет. Організація розробляє освітні програми як для дітей, так і для батьків та вчителів, і проводить інформаційні кампанії з профілактики кібернасильства. Вона діє у 32 країнах Євросоюзу та у 14 країнах-партнерах (включно з Україною), де співпрацює з громадськими організаціями та освітніми закладами. Зазвичай *INSAFE* представлена у кожній країні Гарячою лінією, інформаційним центром та сервісами залучення молоді.

Обидві мережі відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки дітей різного віку в інтернеті, та ефективно доповнюють одна одну.

Значна частина профілактичної діяльності з кібернасильства традиційно відбувається у межах проєктів некомерційних організацій або благодійних фондів із різними джерелами фінансування. Здебільшого профілактичні програми враховують просвіту щодо різних складників насильства — булінгу, сексуальних домагань, погроз тощо. Серед найпоширеніших у Євросоюзі програм профілактики кібернасильства є *KiVa*, *HelpWanted*, *HateAid*, *CyberSafe*, *Happy onLife*, *Be Strong Online*, *Project deSHAME*, *Talk2U* та інші. За результатами [контент-аналізу](#) сайтів цих профілактичних програм встановлено, що не всі вони у своїй діяльності враховують гендерну специфіку під час роботи з дітьми різного віку. Найбільш гендерно орієнтованими є *KiVa*, *Project deSHAME* та *CyberSafe*, які в межах цього дослідження проаналізовано детальніше.

KiVa

[KiVa Anti-Bullying Program](#) — це програма протидії булінгу, розроблена 2007 року в університеті Турку, Фінляндія. Сьогодні вона охоплює приблизно 1900 закладів і поширена не лише у Фінляндії, а й в одинадцяти країнах Європи, трьох країнах Південної Америки, а також діє в Казахстані та Новій Зеландії.

KiVa спрямована на профілактику булінгу, зокрема й кібербулінгу, а також на роботу з постраждалими від кібербулінгу. Вона базується на трьох елементах: профілактика, втручання та моніторинг. Програма розрахована на учнів трьох вікових груп: 6–9 років, 10–12 років та 13–16 років. Її інструментами є розроблені матеріали для вчителів/вчительок, посібники для батьків, уроки, відеокліпи, онлайн-ігри для учнів/учениць, а також інструменти моніторингу. Ця програма фокусується на зміні поведінки підлітків з метою зменшення підтримки кривдників та повного викорінення такого явища.

Інструментами *KiVa* є: методичні матеріали для шкіл, тренінги для вчителів/вчительок та батьків, інтерактивні ігри для дітей.

Програма *KiVa* надає інформацію про гендерне насильство та специфічні ризики, з якими стикаються саме дівчата. Програма дає рекомендації для вчителів з розпізнавання таких випадків та протидії їм, що робить її максимально інклюзивною. Проведені регулярні дослідження ефективності програми [позитивно оцінюють її роль](#) у викорінненні боулінгу, і результатом цього є кілька [номінацій та нагород](#) за останні 15 років функціонування програми.

Програма *deShame* є ініціативою організації [Childnet International](#), спрямованою на запобігання сексуалізованому кібернасильству серед дітей різного віку і боротьбу з ним. Вона містить широкий спектр послуг з профілактики кібернасильства та безпечного користування інтернетом дітьми від 4 років та підлітками до 18 років. У межах програми розроблені методичні та освітні матеріали для батьків, вчителів/вчительок та дітей, з акцентом на захисті від психологічного впливу кібербулінгу. Програма була запущена ще 1995 року у Великобританії і сьогодні поширилася ще на кілька європейських країн. Її аудиторія — діти та підлітки віком 6–18 років, батьки та вчителі/вчительки. За допомогою як інноваційних інструментів — онлайн-гри *ReelLife*, так і традиційних — тренінгів, розповсюдження матеріалів, консультування тощо, ця програма запобігає поширенню насильства в інтернеті. Фахівці програми можуть за бажанням замовників оцінити рівень ризиків у конкретній школі чи колективі, запропонувати інструменти та шляхи розв'язання проблемних питань. Програма ініціювала та провела декілька спеціальних досліджень з питань кібернасильства.

Програма *deShame* акцентує на вразливості дівчат, розглядає їх як більш вразливих до сексуалізованого насильства і використовує різні підходи для профілактики.

Однією з популярних та дієвих програм профілактики гендерного насильства в Європі є *CyberSafe* — частина ініціативи [Stop Online Violence](#), спрямованої на захист дітей від кібернасильства, включно із кібербулінгом, сексуалізованим насильством та експлуатацією. Програма діє в Італії, Іспанії, Німеччині та ще у 5 європейських країнах (зокрема й в Україні), підтримує роботу гарячої лінії, створює освітні програми, проводить інформаційні кампанії з підвищення обізнаності щодо кібернасильства.

Цільовою аудиторією програми є діти та підлітки, батьки та вчителі. *CyberSafe* пропонує зацікавленим особам не лише традиційні інструменти, а й онлайн-симулятор ситуацій, пов'язаних з кібернасильством, який залучає підлітків до колективної участі в аналізі та розв'язанні найпоширеніших випадків кібернасильства. Програма *CyberSafe* фокусується на захисті від сексуального домагання, кібербулінгу та сексуальної експлуатації, і надає інформацію з урахуванням ризиків для дівчат та хлопців. Вона фокусується здебільшого на дівчатах підліткового віку, як на тих, хто має найбільший ризик сексуалізованого насильства.

Зазначені європейські програми профілактики кібернасильства: *deShame*, *CyberSafe* та *KiVa Anti-Bullying Program* є найефективнішими інструментами для профілактики саме сексуалізованого кібернасильства серед дітей різного віку. Вони використовують як традиційні інструменти (освітні матеріали, гарячі лінії, інформаційні кампанії), так і нові інтерактивні інструменти, враховують можливі ризики і для дівчат, і для хлопців, що робить їхній досвід найбільш цінним для запозичення.

Б. Українські ініціативи та проекти

Останні роки тематика кібернасильства з урахуванням вразливостей для дівчат, жінок, чоловіків та хлопчиків стає дедалі актуальнішою в Україні. З'явилося багато інформаційних матеріалів, що виконують просвітницьку функцію у питаннях профілактики різних видів кібернасильства щодо дівчат, жінок та чоловіків, хлопців. Наприклад, проект [Jurfem](#) надає багато інформації усім зацікавленим сторонам, починаючи з досліджень і закінчуючи алгоритмом протидії кібернасильству. Загальнонаціональна платформа *Дія.Освіта* також приділяє багато уваги питанням захисту від кібернасильства. На ній розміщено інформаційні відео, де надаються базові знання про гендер, розповідається про випадки булінгу дітей, а також пропонується гайд із запобігання сексуальному насильству в [інтернеті](#).

Інші державні установи також представляють просвітницькі та інформаційні заходи з профілактики кібернасильства. Наприклад, на сайті «*Нова українська школа*», що є проектом Міністерства освіти і науки України, школярі/школярки можуть у форматі [онлайн-гри](#) покращити свої знання та навички з питань кібербезпеки. Ця гра є україномовною версією міжнародної онлайн-гри *Interland: «Безпека дітей в Інтернеті»* та адаптована для українських користувачів спільно з компанією *Google* Україна. Під час гри діти можуть зануритися в змодельований світ та у форматі виконання пригідницьких завдань навчитися розпізнавати фейки, безпечно ділитися інформацією в мережі, захищати свої персональні дані тощо.

Кілька загальнонаціональних просвітницьких кампаній також підтримують заходи із профілактики кібернасильства серед дітей різного віку. Наприклад, це проект «*Кібербезпека: Захист та безпека в цифровому світі*», виконавцями якого були телеканал «1+1», «*Центр демократії та верховенства права*», «*Лабораторія цифрової безпеки*» та департамент кіберполіції — у його межах випущено [дев'ять відео](#), кожне з яких присвячено певній актуальній темі безпеки в інтернеті. Зокрема, це відеофільми, що спрямовані на профілактику секстингу, фішингу, секс-вимагання або рекламують захист персональних даних.

В Україні з 2017 року діє [національна гаряча лінія](#) для дітей за номером 116-111, куди як дорослі, так і діти можуть звернутися зі скаргою або отримати іншу консультацію, зокрема і з питань кібернасильства. Також за коротким номером 15-47 працює Гаряча лінія з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою

статі та насильству щодо дітей, на яку може звернутися кожен і кожна, хто потерпає від різних видів насильства, та отримати інформаційну, юридичну і психологічну підтримку. За необхідності може бути забезпечене і екстрене реагування з боку правоохоронних органів.

Міжнародна мережа *INHOPE* в Україні представлена партнерським об'єднанням громадських організацій «Магнолія» та «Докудейс», які 2024 року за ініціативи Міністерства цифрової трансформації України після консультацій з *INHOPE* запустили гарячу лінію (116-000) для дітей, зокрема й для протидії інтернет-насильству. Також вони підтримують спеціалізований портал <http://www.stopcrime.ua/>, який фіксує скарги і передає їх до кіберполіції.

З квітня 2025 року цей портал трансформувався в *Центр безпечного інтернету*, його функціонал розширили і сьогодні він повністю відповідає формату діяльності *Центрів безпечного інтернету (SIC)* в країнах Євроспільноти.

Проблематикою кібернасильства серед підлітків в Україні опікуються й інші організації. Найпоширенішими є ініціативи [StopSexting](#) та *CyberSafe*, які впроваджуються останніми роками в Україні. Перша ініціатива працює з 2018 року, і за цей час провела три дослідження та кілька освітніх кампаній для батьків та дітей з безпеки в інтернеті. Її місією є захист життя та ментального здоров'я громадян шляхом поширення інформації та проведення адвокаційних кампаній. Фахівці організації надають консультації та забезпечують психологічну підтримку, зокрема й постраждалим від кібернасильства. Вони працюють у форматі консультування на гарячій лінії, у чатботі, а також розробили кілька навчальних програм для батьків, вчителів/вчительок, правоохоронців/правоохоронниць, психологів/психологинь і соціальних працівників/працівниць.

Прикладом однієї з найефективніших освітніх ініціатив, спрямованих на протидію сексуальному кібернасильству щодо дівчат-підлітків в Україні, є програма *CyberSafe*. Вона була презентована ще 2020 року, повністю адаптована до українського контексту і реалізована у 2022–2024 рр. у Києві, Вінницькій та Львівській області консорціумом неурядових організацій: Всеукраїнською благодійною організацією «Український фонд «Благополуччя дітей», Всеукраїнським громадським центром «Волонтер» та Міжнародною громадською організацією «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я». Метою [проєкту](#) було впровадження сучасних стандартів та ефективних інструментів для забезпечення безпеки дітей різного віку у цифровому середовищі, з особливим акцентом на захисті дівчат від кібернасильства сексуального характеру. Інструменти та напрацювання проєкту зараз активно використовуються експертами та громадськими організаціями, і трансформуються в нові ініціативи та проєкти

CyberSafe фокусується на підвищенні обізнаності підлітків про протидію сексуальному кібернасильству, його наслідки та способи захисту. Програма інформує про чотири основні типи сексуального кібернасильства: поширення зображень сексуального характеру без згоди; експлуатація, примус і погрози; цькування сексуального характеру та небажана сексуалізація. Програма спрямована на формування у підлітків навичок розпізнавання таких ситуацій, усвідомлення їхніх правових і психологічних наслідків, а також розвитку умінь безпечної та відповідальної поведінки в інтернеті. Проєкт також передбачає підготовку різних фахівців/фахівчинь і є першою комплексною програмою, яка поєднує теоретичну підготовку (інформування, тренінги), сучасні інтерактивні онлайн- та офлайн-інструменти для навчання підлітків безпечної поведінки в інтернеті. Основними інструментами програми є:

1. Посібник для фасилітаторів. Основний компонент проєкту, який складається з двох частин. Перша частина («Сексуальне онлайн-насильство, наслідки та протидія») містить теоретичну базу про природу, причини та наслідки кібернасильства, а також інструкції з використання онлайн-інструментів *CyberSafe* та створення безпечного середовища для тренінгів. Друга частина («Плани тренінгів») містить детальні плани чотирьох тренінгів, кожен з яких висвітлює окремі типи сексуального кібернасильства. Посібник використовується фасилітаторами/фасилітаторками для підготовки та проведення занять, і забезпечує структурований підхід до навчання.
2. Онлайн-інструмент *CyberSafe*. Це інтерактивна гра, яка була згадана вище у частині найкращих європейських практик. Вона доступна за посиланням на сайті: <https://www.stoponlineviolence.eu/online-tool/>, що базується на реальних випадках вчинення сексуального кібернасильства. Цей інструмент складається з двох частин:
 - Голосування та обговорення: учасники/учасниці анонімно голосують за варіанти розв'язання дилем, пов'язаних із кібернасильством, через смартфони чи ноутбуки. Результати голосування слугують основою для групових дискусій, що сприяють формуванню критичного мислення та розумінню наслідків власних дій.
 - Рольова гра: підлітки в малих групах (по три особи) розігрують сценарії, беручи на себе ролі постраждалої особи, кривдника або свідка. Це дозволяє учасникам зрозуміти ситуацію та навчитися реагувати на кібернасильство. Гра доступна через вебплатформу, де фасилітатор/фасилітаторка створює тренінг, обирає тему та сценарій, а учасники/учасниці приєднуються за кодом кімнати.
 У разі відсутності інтернету посібник пропонує альтернативні вправи, наприклад, для тренінгу щодо поширення зображень без згоди. Ці вправи включають аналіз потенційного охоплення інтимних зображень у соціальних мережах, обговорення перешкод для звернення по допомогу та розігрування ситуацій з голосуванням.
3. Інформаційно-освітні матеріали: проєкт містить анімаційні відео, буклети та рекомендації для батьків і педагогів, доступні на сайті неурядової організації <http://lhsi.org.ua>, а також плакати з контактами служб підтримки. Ці ресурси використовуються для інформування та залучення ширшої аудиторії.

Сьогодні в Україні *CyberSafe* є єдиною комплексною програмою, яка поєднує теоретичну підготовку та інтерактивні інструменти для навчання підлітків безпечної поведінки в інтернеті з урахуванням гендерних особливостей та підтримана профільними міністерствами та відомствами.

Громадська організація «Центр Розвиток демократії» з 2018 року реалізує проєкти для локалізації Резолюції РБ ООН 1325 порядку денного «Жінки, мир та безпека» організовуючи та підтримуючи заходи для молоді з кібербезпеки з урахуванням гендерного підходу. У 2023–2024 роках «Центр Розвиток демократії» проводив вебінари для шкільної молоді з протидії насильству в інтернеті, небезпеки штучного інтелекту для прав жінок та з протидії проституції та порнографії.

V. ПОЛЬОВИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час польового етапу дослідження зібрана інформація щодо можливих прогалин національного законодавства та наявних в Україні програм профілактики кібернасильства стосовно дітей різного віку, з урахуванням гендерного підходу. З цією метою використано наступні інструменти дослідження: експертні інтерв'ю та фокус-групову дискусію.

У процесі експертних інтерв'ю отримано дані від десяти фахівців/фахівчинь у галузі профілактики кібернасильства та гендерної рівності. Вісім осіб представляли громадські організації, які працюють над протидією гендерному насильству, і над захистом прав дітей різного віку, з урахуванням протидії кібернасильству. Також в інтерв'ю взяли участь двоє представників Національної Поліції України, залучених до проекту шкільних офіцерів поліції, частиною якого є проведення профілактично-роз'яснювальної роботи щодо кібернасильства серед школярів різного віку та студентів коледжів. За своїми посадовими обов'язками поліціянти також працюють над проблемою булінгу серед неповнолітніх і протидією сексуальному насильству в інтернеті.

У фокус-групі взяло участь 10 консультантів/консультанток у віці від 18 до 21 року від молодіжної громадської організації *Teenergizer*, які мають досвід профілактики насильства у середовищі підлітків, зокрема і його онлайн-проявів. Отримана інформація дозволила верифікувати результати кабінетного дослідження та зіставити реалії практичної соціальної роботи з наявними законодавчими аспектами, для того, аби сформувати найефективніші підходи та моделі профілактики кібернасильства з урахуванням гендерного підходу.

Дослідження проведено з дотриманням етичних норм та стандартів соціологічних досліджень. Збір даних базувався на принципах добровільної участі, поінформованої згоди та конфіденційності.

1. Результати глибинних інтерв'ю з експертами

У процесі глибинних (експертних) інтерв'ю досліджено питання профілактичної діяльності щодо кібернасильства в Україні та встановлено основні чинники, що впливають на її ефективність. Наприклад, впровадження нових технологій, вплив воєнного стану, законодавче обґрунтування діяльності тощо. Експертам/експерткам пропонувалося відповісти на вісім відкритих питань впродовж 30-40 хвилин у дистанційному форматі (телефоном). Записи розмови збережені, розшифровані та проаналізовані. Детальний гайд з питаннями інтерв'ю розміщено у *Додатку № 2*. Для зручності сприйняття текст цього розділу розбитий на підрозділи, названі відповідно до ключових питань гайду.

Основні тенденції та виклики у сфері протидії кібернасильству дітей різного віку

Аналіз експертних думок дозволяє виділити кілька ключових тенденцій у сфері протидії кібернасильству серед української молоді. Останніми роками у більшості європейських країн та в Україні спостерігається зміщення акценту насильницьких дій з офлайн до кіберпростору, що можна пояснити як збільшенням доступності самої можливості скоєння кібернасильства, так і технічною складністю викриття кривдників і їх покарання, оскільки більша частина платформ і ресурсів дозволяють своїм учасникам/учасницям зберігати анонімність. Останнім часом здешевлення та поширення технологій, тобто збільшення їхньої доступності, призвело до того, що діти та підлітки стали активніше користуватися різними цифровими платформами.

Серед основних каналів поширення експерти/експертки називають *Telegram*, як один із месенджерів, що дозволяє зберігати анонімність, і не лише вчиняти насильницькі дії в процесі особистого листування, а й створювати цілі групи для поширення небезпечного контенту.

Спостерігаються вікові особливості у використанні соціальних платформ: у молодших класів (до 5-го) найпопулярнішим є *TikTok* (майже у 100% дітей), у старших класах приблизно 2/3 учнів використовують *Instagram*. Популярними є *Discord* та *Twitch* - для середнього шкільного віку та любителів онлайн-ігор. Месенджером *Telegram*, на думку експертів, користуються усі вікові групи без винятку, практично на 100%. *Facebook* є досить незвичним засобом комунікації і не дуже поширений серед підлітків.

Ризик кібернасильства існує впродовж усієї міжособистісної та групової комунікації, оскільки навіть під час традиційного онлайн-спілкування у групах месенджерів (на кшталт "Підслухано у ...") виникають суперечки, образи, непорозуміння, які іноді переростають у психологічне, а за умови доступної офлайн-комунікації можуть перейти і у фізичне насильство.

Гендерні особливості у випадках кібернасильства щодо дітей різного віку

Аналіз експертних оцінок гендерних відмінностей виявляє неоднозначну картину. З одного боку, деякі експерти/експертки відзначають, що дівчатка дещо частіше страждають від онлайн-дискримінації та різних видів насильства, проте не можна стверджувати, що від неї потерпають тільки дівчата, чи тільки хлопці. Хлопцям частіше погрожують побиттям та заманюють їх у кримінальні групи. Дівчатами маніпулюють, змальовуючи ескорт-послуги як гарну роботу, а участь в порнографічному контенті називаючи сучасною роботою, та залякують їх, публікуючи їхні фото та особисту інформацію. Водночас інші фахівці вказують, що гендерний розподіл залежить від конкретного середовища та обставин. Наприклад, від кількості дівчат у певному колективі, групової динаміки, соціального контексту та індивідуальних особливостей. Слід зазначити, що часто ініціаторами кібернасильства виступають знайомі між собою діти, з одного навчального закладу, — зазвичай це однокласники/однокласниці, учні та учениці з паралельних класів або старші діти з тієї ж самої школи. Часто це особи, з якими у постраждалих раніше виник конфлікт, або ті, хто отримав ситуативний доступ до особистої інформації потерпілих.

Експерти/експертки також відзначають, що офіційна статистика гендерних аспектів кібернасильства в Україні практично відсутня, і це ускладнює системний аналіз проблеми та розроблення спеціалізованих гендерно орієнтованих програм профілактики.

Успішні програми профілактики кібернасильства з урахуванням гендерних відмінностей

Дослідження виявило суттєву прогалину у сфері програм, які б враховували гендерний підхід у попередженні кібернасильства. Більшість експертів/експерток не змогли назвати успішні програми, що враховують гендерний підхід в освітніх методах роботи з дітьми та підлітками. Це свідчить про системну проблему в підходах до профілактики кібернасильства в Україні, а також про відсутність навчання та просування найкращих практик серед експертів, спеціалістів та практиків, які працюють з дітьми.

Серед наявних програм відзначено проєкт «Шкільний офіцер поліції», який функціонує з 2017 року, як спільна ініціатива Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства освіти і науки України. Однак цей проєкт має загальну профілактичну спрямованість щодо різних видів насильства і не фокусується окремо на гендерних аспектах кібернасильства.

Щодо особливостей практичної роботи з підлітками, фахівці зазначили, що стандартно надаються загальні рекомендації з кібербезпеки, а за потреби може приділятися додаткова увага гендерним особливостям. Такий підхід є радше ситуативним, ніж системним, і не базується на спеціально розроблених гендерно чутливих програмах профілактики кібернасильства.

Експерти та експертки підкреслюють необхідність створення спеціалізованих програм, які б враховували як загальні механізми профілактики кібернасильства, так і його гендерні особливості, адже форми, мотиви та наслідки такого насильства відрізняються у дівчат і хлопців.

Інноваційні підходи для покращення захисту дітей у цифровому середовищі

Фахівці та фахівчині пропонують низку інноваційних підходів, які могли б підвищити ефективність профілактики кібернасильства.

Експерти/експертки наголошують на необхідності розроблення та впровадження спеціальних тренінгів і навчальних програм для батьків, які б допомогли їм краще розуміти цифрове середовище й ефективно контролювати діяльність дітей в інтернеті.

Важливим інноваційним підходом є використання візуальних матеріалів, відеоуроків та презентацій, оскільки діти краще сприймають візуальну інформацію, аніж текстову. Такі матеріали мають бути адаптовані до різних вікових груп, враховувати інформацію щодо відмінностей та схожості у вербуванні, вразливостей до видів дискримінації і насильства, і того, як це впливає на дівчат та хлопців.

Цікавим інструментом, згаданим експертами/експертками, є залучення популярних серед підлітків осіб — інфлюенсерів, блогерів/блогерок, медійних осіб, акторів/акторок — до інформування про онлайн-безпеку. Авторитетні для молоді особи можуть ефективніше доносити ключові меседжі та впливати на формування безпечної поведінки в інтернеті. Водночас блогерам/блогеркам та іншим відомим особам необхідно надавати освіту з питань гендерної рівності, толерантності та інших видів чутливості.

Також рекомендується використання сучасних форматів комунікації, які привертають увагу дітей різного віку, та створення коротких, зрозумілих курсів з онлайн-безпеки, які легко засвоюються і не перевантажують дітей додатковою інформацією.

Огляд наявних програм протидії кібернасильству

У питанні оцінки ефективності наявних національних або місцевих програм протидії кібернасильству експерти/експертки вказали на те, що такі програми, хоча і діють в Україні, мають обмежену ефективність через недостатнє охоплення аудиторії та брак системного підходу.

Наприклад, проєкт «Служба освітньої безпеки» має потенціал для включення програм проти кібернасильства, але поки не розв'язує проблему комплексно. Школи мають гостру

потребу в якісних візуальних матеріалах, відеоуроках, презентаціях, які б доносили інформацію про онлайн-безпеку в доступній і цікавій для дітей формі.

Суттєвим недоліком наявних програм є відсутність системного підходу до оцінки їхньої ефективності. Більшість ініціатив не супроводжується відповідними дослідженнями, які б дозволили визначити їхній реальний вплив на зменшення випадків кібернасильства серед дітей різного віку, а моніторинг профілактичної діяльності проводиться виключно у межах короткотермінових проєктів.

Експерти/експертки також зазначили, що наявні профілактичні освітні програми часто не встигають адаптуватися до швидких змін у цифровому середовищі — появи нових платформ, способів комунікації, інструментів, використання штучного інтелекту, що призводить до урізноманітнення форм та видів кібернасильства. Ця обставина вимагає проведення постійного аналізу, консультацій з різними цільовими групами та адаптації профілактичних програм до нових викликів.

Роль спеціалістів та спеціалісток у профілактиці кібернасильства

Аналіз експертних інтерв'ю дозволяє виділити ключові ролі різних спеціалістів/спеціалісток у підходах до подолання кібернасильства. Насамперед експерти/експертки однотайно визнають провідну роль батьків, які мають найбільший авторитет у дітей і проводять з ними максимальну кількість часу. Саме батьки можуть забезпечити первинний контроль за діяльністю дітей в інтернеті та формувати базові навички безпечної поведінки.

Важливу роль відіграють освітяни/освітянки — вчителі/вчительки та шкільні психологи/психологині, які забезпечують систематичну профілактичну роботу в освітніх закладах. Вони можуть інтегрувати питання онлайн-безпеки в освітній процес, проводити тематичні заняття та надавати індивідуальні консультації.

Шкільні офіцери поліції виконують функцію первинного виявлення та реагування на випадки кібернасильства, і можуть оперативно звертатися до відповідних служб — кіберполіції, батьків, педагогів. Їхня присутність у школах дозволяє запобігати розвитку проблемних ситуацій та швидше виявляти їх у разі виникнення.

Окрему нішу в системі профілактики могли би зайняти «лідери/лідерки думок» серед підлітків — інфлюенсери, блогери та блогерки, медійні особи, популярні актори/акторки, які могли б ефективно доносити інформацію про онлайн-безпеку до молодіжної аудиторії. Адже їхні слова та меседжі часто сприймаються дітьми та підлітками з більшою довірою, ніж повідомлення від офіційних осіб.

Не менш важливою є роль представників та представниць профільних громадських організацій, які можуть розробляти та впроваджувати інноваційні програми з протидії кібернасильству, проводити інформаційні кампанії, тренінги для різних цільових груп.

Бар'єри та прогалини в наявних моделях роботи

Експерти та експертки виділяють низку системних прогалин та недоліків, які заважають ефективній протидії кібернасильству щодо дітей різного віку в Україні. Серед них — поширені стереотипи та подекуди стигматизація теми кібернасильства, що перешкоджають

відкритому обговоренню проблеми. Часто спостерігається заперечення та неготовність сприймати інформацію про кібернасильство, відсутність бажання зрозуміти його справжні причини та можливі наслідки.

Суттєвою проблемою є перевантаженість дітей інформацією, що може заважати сприйняттю нової інформації з безпеки в інтернеті. Це потребує пошуку ефективніших форматів донесення важливої інформації, які б не створювали додаткового інформаційного навантаження.

Експерти/експертки також відзначають відсутність системного підходу до включення теми онлайн-безпеки до освітніх програм. Наразі ця тема розглядається фрагментарно, в межах різних предметів або позакласних заходів, що не забезпечує формування цілісного розуміння проблеми та навичок безпечної поведінки.

Недостатня підготовка педагогів/педагогинь та спеціалістів/спеціалісток, які мають працювати з темою кібернасильства, також є значною перешкодою. Багато педагогів не мають знань з гендерної чутливості, спеціальних знань та навичок для ефективної профілактичної роботи з дітьми різного віку з безпеки в інтернеті, з урахуванням гендерного підходу.

Рекомендації щодо розробки нових програм та ініціатив

На основі аналізу експертних інтерв'ю можна сформулювати низку практичних рекомендацій для підвищення ефективності боротьби з кібернасильством серед дітей різного віку.

- Найважливішою рекомендацією є включення теми безпеки в інтернеті та протидії кібернасильству до обов'язкових тем у шкільному курсі — це може бути реалізовано через інтеграцію до курсу правознавства або інформатики. Такий підхід забезпечить системне отримання дітьми різного віку знань про ризики та загрози кібернасильства.

- Розробка коротких навчальних курсів з онлайн-безпеки самими дітьми та молоддю, які легко засвоюються дітьми різного віку, на цьому етапі також могла би сприяти покращенню профілактичної роботи. Такі курси мають враховувати вікові особливості сприйняття інформації та бути інтерактивними. Окремо слід наголосити на необхідності гендерного підходу під час створення освітніх матеріалів і програм, оскільки форми, мотиви та наслідки кібернасильства можуть по-різному впливати на дівчат і хлопців

- Експерти/експертки наголошують на необхідності розроблення та впровадження спеціального різнорівневого навчання на тему онлайн-безпеки, з урахуванням впливу різних небезпек для дівчат та хлопців. Це допоможе підвищити якість профілактичної роботи та забезпечити використання сучасних методик. Суттєво покращити ситуацію з протидії кібернасильству могло би посилення співпраці між різними зацікавленими сторонами: батьками, освітянами, поліцією, громадським сектором. Така співпраця може бути реалізована у формі спільних проєктів, або ж вагомих суспільних ініціатив — конкурсів, досліджень, покращення законодавства тощо.

- Важливо навчати основам кібербезпеки батьків, інформувати їх про виклики для дівчат та хлопців — батьківський вплив на дітей є важливою частиною загальної просвітницької діяльності для безпеки в інтернеті.

- Залучення популярних серед підлітків осіб для донесення інформації з онлайн-безпеки дозволить підвищити ефективність інформаційних кампаній та забезпечити більшу увагу до проблеми з боку дітей різного віку.

2. Результати фокус-групи з молодими консультантами та консультантками

Під час фокус-групової дискусії учасникам та учасницям запропонували обговорити аспекти теми кібернасильства щодо підлітків, з якими вони могли стикатися дистанційно, консультуючи підлітків онлайн на порталі *Teenergizer* — з урахуванням гендерних особливостей цієї теми. Гайд фокус-групи налічував десять питань, які стосувалися актуальності, особливостей, труднощів, інструментів, моделей та практики профілактики кібернасильства серед дітей різного віку. Детальний гайд фокус-групової дискусії наведено у (Додатку №3). У дискусії взяли участь 4 хлопці та 6 дівчат.

Відповідаючи на питання про найпоширеніші форми онлайн-насильства в Україні, учасники та учасниці фокус-групи визначили широкий спектр форм кібернасильства, які поєднують різні вектори психологічного та соціального тиску, і є значною загрозою для підлітків.

Особливого поширення набуває сексуалізоване насильство, здебільшого щодо дівчат, зокрема шантажування фотографіями інтимного характеру, — т.з. [сексторшн](#). Як зазначила учасниця Оксана³: «Це можна віднести і до сексуального насилля, і до психологічного насилля, оскільки сексторшн створює дуже сильний тиск на підлітків». Інша учасниця, Наталя навела приклад такого шантажу, коли чоловік погрожував розповсюдити фотографії інтимного характеру. Також, на її думку, поширеним є віктимблеймінг, коли під час спілкування відповідальність перекладають на потенційну жертву. Поширеною формою кібернасильства, що здійснюється як однолітками, так і старшими людьми, є кібербулінг. Саме його учасники та учасниці фокус-групи назвали основним видом кібернасильства щодо хлопців. «Булінг через інтернет. Через інтернет — від однолітків, від старших людей — до підлітків. Це основна проблема». (Семен). На обговоренні також згадувався кіберсталкінг — стеження за людиною та переслідування її онлайн. На думку учасниць, від нього також більше страждають дівчата, оскільки саме вони є потенційними об'єктами сексуального насильства.

Окремою категорією, яку відзначили учасники/учасниці, є фішинг та різноманітні шахрайські схеми. Юлія схарактеризувала це як «досить розповсюджене» явище серед молоді, а Катерина навела конкретний приклад такого виду насильства: «Ти нібито перекладаєш тексти (щоб заробити), але за це треба спочатку заплатити якусь суму, яку тобі потім обіцяють повернути. Але насправді це просто видурюють у людей гроші». Прикметно, що учасниця тлумачить таке насильство як ейджистське, а не гендерне, зазначаючи, що менш досвідчені у цьому підлітки саме через вікові особливості стають вразливою групою до шахрайства.

Слід зауважити, що деякі учасники/учасниці дискусії відзначали відносно невелику кількість випадків кібернасильства у своїй практиці консультування. Це може свідчити або про низький рівень звернень з таких питань, або про невміння визначати різні форми насильства та дискримінації як насильницькі дії. Складність ідентифікації та категоризації випадків кібернасильства чи відсутність навичок такої ідентифікації, можливо, свідчить про недостатній рівень підготовки консультантів/консультанток. Ця ситуація потребує глибшого дослідження.

³ Тут і далі імена учасників змінено.

Аналіз відповідей учасників/учасниць на питання щодо основних платформ, де проявляється кібернасильство, виявив, що різні онлайн-ресурси мають специфічні ризики з проявів насильства, зумовлені їхніми технічними особливостями, аудиторією та культурою спілкування.

Більшість учасників/учасниць визначила *Instagram* як одну з найпроблемніших платформ через її функціональність. На думку Наталії: «*Instagram* найпоширеніший через формат платформи, можливість викладати фото і коментувати їх». Єва додала, що доступна можливість викладати фото, коментувати, пересилати, робити скриншоти тощо, — створює численні можливості для зловживань і навіть насильницьких дій.

Ще одним онлайн-простором з підвищеним ризиком насильства учасники/учасниці фокус-групи назвали *TikTok*. На думку Юлії, «більшість молоді перейшла саме туди, вони себе там позиціонують і вони можуть часто стикатися з насильством ще й там». Слід зазначити, що за її оцінкою, «молодь» у цьому контексті — це вікова група «17–20» тобто практично повнолітні особи.

Учасники/учасниці дискусії відзначили, що платформи відрізняються не лише чисельністю аудиторії, а й свого роду більшою токсичністю середовища спілкування, тобто можуть завдавати більше психологічного тиску. На їхню думку, у *Instagram* та *Facebook* акумулюється більше негативу, і висловлювання та коментарі там завдають більшого психологічного тиску ніж у *TikTok*.

Серед загальновідомих месенджерів більшість учасників/учасниць найбільш небезпечною платформою у плані кібернасильства визначили *Telegram*, оскільки цей ресурс дозволяє потенційному кривднику діяти максимально анонімно та надалі уникати відповідальності.

Популярність *Telegram* дозволяє оперативно поширювати дискримінаційні та насильницькі матеріали серед широкої аудиторії, а фактична відсутність модерації робить цей месенджер особливо проблемним у плані кібернасильства. «Телеграм, він такий, більш закритий, тому модерація там набагато менша, майже відсутня. Там можна, по суті, все що завгодно поширювати, в якихось закритих каналах, спільнотах», — додав Семен.

Серед відеоплатформ та стрімінгових сервісів особливе занепокоєння викликає *YouTube*, який, на думку учасників/учасниць дискусії, часто є джерелом поширення специфічного контенту через популярні канали. За словами Катерини: «Підлітки перебувають під впливом блогерів, які спеціально транслюють мізогінні (жінконенависницькі) погляди, про те, що жінки мають прислужувати чоловіку». Також ризикованою в плані кібернасильства платформою назвали *Twitch*, де дуже поширеним є цькування у коментарях. Ця платформа більш прийнятна для користувачів молодшого підліткового віку і лише в останні пів року почала набувати популярності в Україні.

Окремим середовищем, де поширюється кібернасильство, респонденти відзначили онлайн-ігри. Катерина звернула увагу на те, що «в онлайн-іграх часто буває дуже токсична атмосфера, і самі ж хлопці один одного дуже сильно ображають, обзивають, і це вважається нормою, і не можна на це скаржитися». Під час обговорення цього аспекту згадали і проблему булінгу саме в онлайн-іграх через недостатню [маскулінність](#), що підкреслює наявність

гендерних стереотипів у формуванні різних видів насильства. В іграх мужність проявляється через силу і агресію: убивства, володіння різною зброєю, зображення чоловіків з великими фізичними можливостями та міццю. Жінки зображуються обов'язково у привабливому одязі та фізіологічно сексуалізованими; вони теж сильні і фізично витривалі, але здебільшого слабші за чоловіків і не здатні впоратися із загрозами самотужки. Ці образи так само підсвідомо нав'язують ролі жінок і чоловіків у соціумі: чоловікам дозволяється використовувати силу, а жінки можуть і стерпіти, бо їм потрібні захисники.

Обговорюючи питання реакцій на кібернасильство за гендерною ознакою, учасники фокус-групи також зазначили відмінності, що відбивають як емоційні, так і соціальні аспекти. Для дівчат, особливо у випадках сексуалізованого насильства, як-от секстинг чи сексторшн, характерними є сильний страх і тривога щодо можливого поширення особистої інформації. Наприклад, Юлія вказала: «У більшості це страх, переживання дуже сильні за особисту інформацію, за те, що її можуть розповсюдити, і за те, що можуть подумати про тебе інші, якщо вони побачать цю інформацію або контент». Інші респонденти теж погодилися з твердженням, що дівчата значною мірою схильні перейматися своєю репутацією, і це посилює їхній стрес. Юлія додала: «Дівчата до того ж часто піклуються щодо їх іміджу, стосовно думки оточуючих про них, і вони бояться того, як може вплинути інформація на їх репутацію».

Хлопці, навпаки, частіше демонструють зовнішні реакції, як-от агресія чи применшення проблеми через гумор. Сергій зауважив: «Реакцію чоловіків саме за наслідки не можу вказати, але реакція на кібербулінг — це агресія або намагання перевести все на жарт». Це підтвердив і Семен: «Чоловіки більш активно відповідають на агресію взаємною агресією. Тобто можна побачити такі перепалки в коментарях, в одну сторону, в іншу». Спільним як для хлопців, так і для дівчат є бажання внутрішньо ізолюватися, приховуючи свої профілі в соцмережах, щоб уникнути подальших конфліктів.

Важливим аспектом є те, що постраждалі часто не усвідомлюють, що їхній досвід є кібернасильством. Як зазначила Юлія: «Є розуміння, що от мені неприємно, мені це не подобається, мені боляче... але що саме це за процес, і як він, ну, можна так сказати, називається, це не завжди присутнє». Це вказує на прогалину в усвідомленні постраждалими самого факту насильства, що ускладнює звернення по допомогу, особливо серед підлітків.

Обговорюючи методи консультування, до яких вони вдаються в процесі надання підтримки ровесникам/ровесницям, учасники та учасниці наголосили на важливості психологічної просвіти, регуляції емоційного стану та оцінки соціальних ресурсів як основних стратегій консультування. Наприклад, Денис так описав свій підхід: «Перше, що я робив, це свого роду психоедукація, скоріше, пояснення людині, що це таке, що таке дійсно існує, якісь випадки шантажу або щось подібне. Що це є абсолютно незаконним і вона має захист від держави та відповідних органів». Практично всі респонденти погодилися з необхідністю насамперед інформувати постраждалих про те, що кібернасильство є злочином, та про доступні механізми правового захисту. У серйозних випадках, коли безпеці людини щось загрожує, консультанти/консультантки можуть скерувати людину до правоохоронних органів. На другому місці серед пріоритетів консультування представники/представниці *Teenergizer* назвали стабілізацію емоційного стану людини, оскільки це дає змогу далі проводити втручання ефективніше. Іноді людині вкрай важливо розтлумачити: «Що саме з нею відбулося, і пояснити те, що вона невинна в тому, що трапилося».

На етапі обговорення конкретних програм та навчальних матеріалів учасники/учасниці дискусії вказали на обмежену кількість ресурсів. Серед найбільш вагомих у своїй роботі в частині профілактики сексуалізованого кібернасильства більшість консультантів називала посібник *CyberSafe*. «Нам на одному з навчань давали посібник *CyberSafe*. Він дуже насправді ефективний, і я б рекомендувала, як мінімум, вчителям його прочитати», — зазначила Наталя. Вона також запропонувала запровадити тематичні рольові ігри в школах для навчання реагування на кібернасильство. Також було багато схвальних відгуків стосовно тренінгів та методичної підтримки організації *Stopsexting*, «яка проводила нам навчання, загалом у них є сайт, і *YouTube* канал, і є навчальні матеріали щодо цього». (Олександра)

Водночас Оксана додала: «Мені зараз важко достатньо згадати ще щось додаткове, тому що деякі матеріали я отримую з університету, деякі шукаю самостійно». Це може свідчити про необхідність адаптації інформаційно-освітніх матеріалів та збільшення кількості тренінгів для молодих консультантів/консультанток з теми профілактики гендерного насильства в онлайн-просторі. Є необхідність у документуванні результатів профілактичної діяльності для поширення до уваги зацікавлених сторін різноманітності підходів до профілактики кібернасильства.

Під час обговорення ключових суб'єктів профілактичної діяльності акцентувалася важлива роль шкіл (вчителів, психологів, кіберполіції, громадських організацій) та наявність в них різноманітних освітніх програм. Проте основну роль у протидії кібернасильству відіграють батьки. Думку більшості консультантів озвучив Семен: «До кого ще дитина може звернутися в питаннях насильства щодо себе, як не до батьків?» — і учасники дискусії погодилися з цим. Загалом роль батьків як головних відповідальних за убезпечення дітей різного віку від кібернасильства кілька разів озвучувалась на фокус-групі.

Серед основних перешкод, що стоять на заваді ефективній профілактиці кібернасильства учасники/учасниці виокремили психологічні особливості — небажання постраждалих надавати повну інформацію про проблему та інцидент, а також неспроможність користувачів ідентифікувати кібернасильство. «Основне — це неготовність клієнта/клієнтки говорити. Тому треба якось створити більш довірливу атмосферу і витягувати з нього/неї інформацію», — прокоментував Денис.

Значною перешкодою для розв'язання проблеми кібернасильства у конкретному випадку може стати і відсутність соціальної підтримки, особливо з боку батьків. Іноді консультанти/консультантки стикаються з ситуацією, коли людині взагалі немає з ким поспілкуватися, крім них, і проблема стає критичною, бо без постійної підтримки молодій малодосвідченій людині складно дати раду з певним питанням впродовж однієї чи навіть кількох консультацій. Крім того, Олександра вказала на обмежені знання у самих консультантів/консультанток: «Я не мала достатньо інформації, що мені з цим робити... могла боятися їх брати на себе через те, що мала, можливо, недостатньо компетенції». Також зазначалося, що швидкий розвиток цифрових платформ ускладнює роботу, оскільки консультанти/консультантки не завжди встигають ознайомитися з їхніми особливостями.

VI. ВИСНОВКИ

1. Законодавча база України потребує суттєвого вдосконалення для ефективної протидії кібернасильству: запровадження єдиної чіткої термінології з тематики кібернасильства та посилення відповідальності за гендерно зумовлені його прояви. Зокрема внесення змін до певних законів України:

- Законодавство про захист прав дітей, щодо запобігання гендерно зумовленому насильству, зокрема в онлайн-середовищі.
- Законодавство про освіту, щодо розробки та втілення програм із підвищення обізнаності дітей різного віку про кібербезпеку та навчання їх протидії кібернасильству.
- Кримінальний кодекс, щодо посилення відповідальності за кібернасильство, включно з конкретизацією покарань за злочини, скоєні з використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

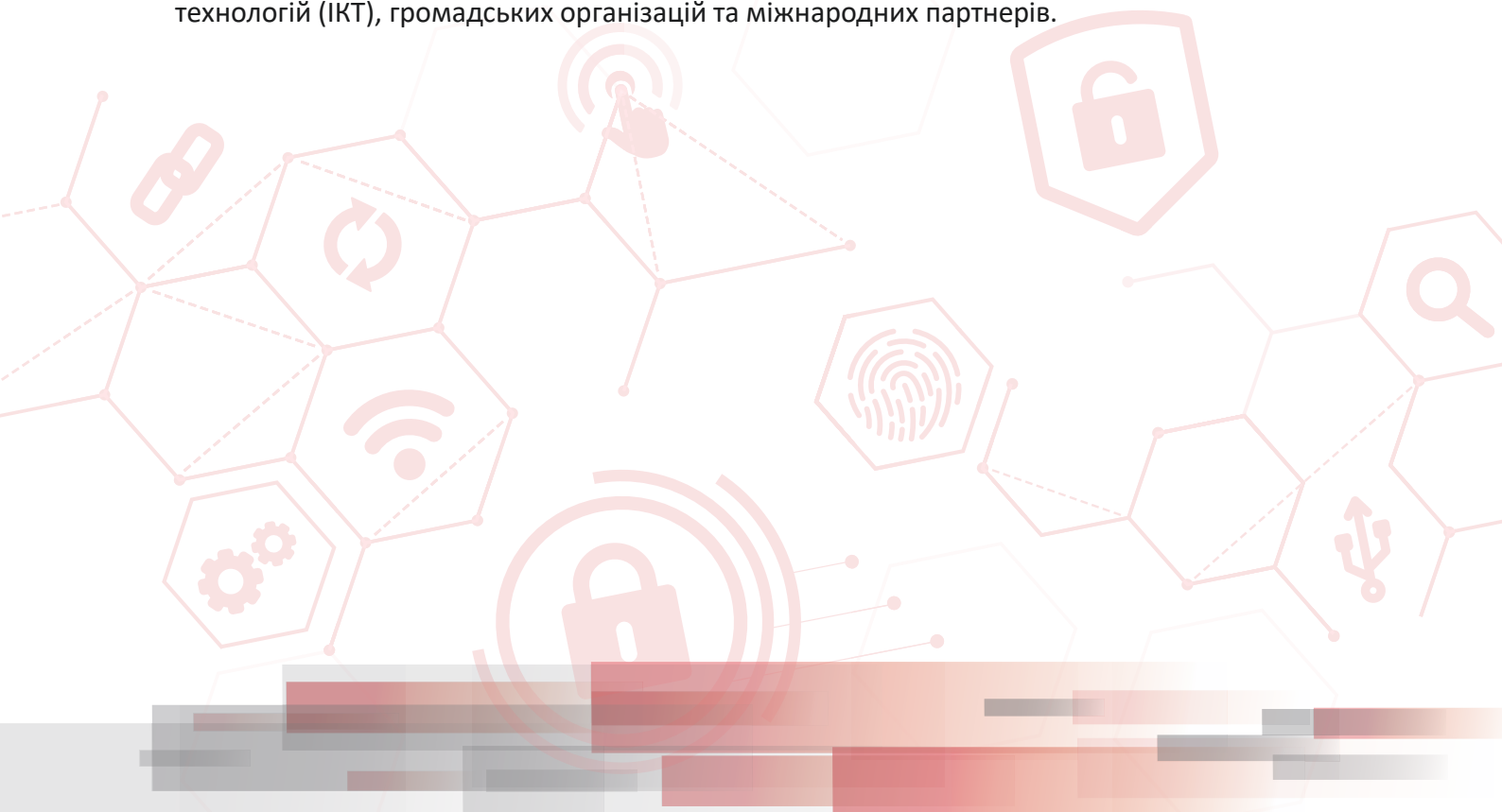
2. Гендерний підхід у запобіганні та протидії кібернасильству застосовується обмежено як на рівні законодавства, так і в практичній діяльності, що знижує ефективність профілактичних інтервенцій та програм протидії кібернасильству щодо дітей різного віку.

3. В Україні наявні певні ефективні практики профілактики та протидії кібернасильству щодо дітей різного віку та статі, проте вони часто є фрагментарними, не охоплюють усі соціальні категорії неповнолітніх та не завжди враховують гендерну специфіку.

4. Існує нагальна потреба у підвищенні рівня цифрової грамотності та обізнаності щодо ризиків кібернасильства серед дітей різного віку, батьків або законних представників дітей, освітян/освітянок та громадськості.

5. Діти, особливо підлітки, зазвичай менше довіряють дорослим, ніж своїм одноліткам або відомим блогерам/блогеркам та інфлюенсерам/інфлюенсеркам. Здебільшого їх не залучають до розроблення та впровадження освітніх програм у форматі «рівний — рівному», що знижує ефективність сприйняття інформації щодо кібернасильства.

6. Ефективна протидія кібернасильству вимагає скоординованих зусиль усіх зацікавлених сторін на національному та місцевих рівнях: державних органів, системи освіти та системи захисту прав дітей, правоохоронних органів, бізнесу у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), громадських організацій та міжнародних партнерів.



VII. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Вдосконалення законодавства та політики щодо відповідності міжнародним стандартам:

- A. Гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами (наприклад, з Директивою (EU) 2024/1385 щодо боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, з Актом про цифрові послуги ЄС (2024 р.)).
- B. До Державної цільової соціальної програми з протидії торгівлі людьми до 2027 року внести пропозиції щодо наступних змін:
 - залучення дітей до розроблень просвітницьких програм з протидії кібернасильству, зокрема з метою запобігання сексуальній експлуатації та розповсюдження порнографії;
 - організація та проведення просвітницьких заходів за участі дітей різного віку з протидії кібернасильству, зокрема з метою запобігання сексуальній експлуатації та порнографії.
- C. Забезпечити інтеграцію гендерного підходу в усі стратегії, програми та заходи, спрямовані на запобігання та протидію кібернасильству щодо дітей.
- D. Розробити та впровадити національну стратегію захисту дітей різного віку від кібернасильства з відповідальними організаціями, чіткими індикаторами виконання та механізмами моніторингу.

2. Розвиток системи освіти та профілактики:

- A. Проводити навчання з гендерної рівності та недискримінації як базових тем для подальшої протидії кібернасильству для дітей різного віку.
- B. Інтегрувати програми з цифрової грамотності, кібербезпеки та запобігання кібернасильству, з урахуванням гендерних аспектів, до шкільної програми.
- C. Запровадити системне навчання та підвищення кваліфікації для педагогів/педагогинь, шкільних психологів/психологинь, соціальних працівників/працівниць, а також співробітників/співробітниць правоохоронних органів щодо ефективних методів профілактики, виявлення та реагування на випадки кібернасильства щодо дітей різного віку.
- D. Розробити та поширити гендерно чутливі інформаційно-освітні матеріали для дітей різного віку і соціальних груп, батьків, педагогів/педагогинь та фахівців/фахівчинь, які працюють з дітьми різного віку та соціальних груп, щодо розпізнавання кібернасильства, запобігання йому та реагування на нього.
- E. Проводити регулярні загальнонаціональні інформаційні кампанії для підвищення обізнаності суспільства щодо проблеми кібернасильства та його гендерних аспектів.
- F. Популяризувати та адаптувати інноваційні онлайн-інструменти (наприклад, CyberSafe) для розвитку навичок безпечної поведінки в інтернеті серед дітей підліткового віку.
- G. Створити прості та доступні механізми повідомлення про випадки кібернасильства (в освітніх закладах, на онлайн-платформах, до правоохоронних органів) та забезпечити ефективне розслідування таких випадків.
- H. Активно залучати дітей різного віку до розроблення, реалізації та оцінки програм із запобігання кібернасильству. Запрошувати дітей як учасників/учасниць процесу ухвалення рішень під час створення освітніх і просвітницьких програм з кібернасильства; зробити їх менторами/менторками та тренерами/тренерками, які за методикою «рівний — рівному» проводять заняття для дітей різного віку та соціальних груп.

3. Посилення координації та досліджень:

А. Посилити міжвідомчу координацію і співпрацю державних органів відповідальних за політику захисту прав дітей, освіту, цифровий захист, з освітніми установами, громадськими організаціями, бізнесом у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та міжнародними партнерами.

Міністерству соціальної політики України та відповідним управлінням обласних адміністрацій подати рекомендації щодо внесення належних змін:

1. організація та проведення навчальних програм з протидії кібернасильству щодо дівчат, протидії сексуальному насильству та булінгу, залякуванню політичних та громадських лідерок;
 2. залучення дітей до розроблення та реалізації планів дій і заходів обласного і місцевого рівнів з профілактики кібернасильства.
- В. Створити загальнонаціональний ресурс для збору даних та моніторингу випадків саме кібернасильства щодо дітей різного віку (з дезагрегацією за статтю, віком, формами насильства), наприклад, на базі Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, для формування доказової бази у процесі розроблення політики.
- С. Залучати ІТ-компанії та провайдерів онлайн-послуг до розроблення та впровадження технічних рішень для підвищення безпеки дітей різного віку та соціальних груп в інтернеті, модерації контенту та спрощення процедур подання скарг.



Додаток 1

Список використаних джерел та літератури

Міжнародне законодавство, ратифіковане Україною.

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217A (III) Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 16 грудня 1966 року, ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Європейська конвенція з прав людини, підписана 4 листопада 1950 року, ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Європейська соціальна хартія (переглянута), підписана 3 травня 1996 року, ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 року № 137-V. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
6. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), прийнята ООН 18 грудня 1979 року, ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 грудня 1980 року. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text та Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, прийнятий ООН 6 жовтня 1999 року, ратифіковано Законом України № 946-IV (946-15) від 05.06.2003
7. Пекінська декларація і Платформа дій, прийнята на Четвертій всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року. Офіційне джерело: <https://www.un.org/en/conferences/women/beijing1995>
8. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), підписана 11 травня 2011 року, ратифікована Законом України від 20 червня 2022 року № 2319-IX. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
9. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, підписана 16 травня 2005 року, ратифікована Законом України від 21 вересня 2010 року № 2530-VI. Офіційне джерело: <https://ips.ligazakon.net/document/MU05384>
10. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція), підписана 25 жовтня 2007 року, ратифікована Законом України від 20 червня 2012 року № 4988-VI. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text
11. Резолюція Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека», прийнята 31 жовтня 2000 року. Офіційне джерело: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-on-1325>
12. Декларація про викорінення насильства щодо жінок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року. Офіційне джерело: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>

13. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи Rec(2002)5 про захист жінок від насильства, прийнята 30 квітня 2002 року. Офіційне джерело: <https://rm.coe.int/16805e2612>
14. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція), підписана 23 листопада 2001 року, ратифікована Законом України від 7 вересня 2005 року № 2824-IV (2824-15). Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
15. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108), підписана 28 січня 1981 року, ратифікована Законом України від 6 липня 2010 року № 2438-VI. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text
16. Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, прийнятий 25 травня 2000 року, ратифікований Законом України від 3 квітня 2003 року № 716-IV. Офіційне джерело: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text
17. Резолюція Ради Безпеки ООН 2250 (2015) «Молодь, мир, безпека». ООН. Офіційне джерело: [https://docs.un.org/ru/S/RES/2250\(2015\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/2250(2015))
18. Резолюція Ради Безпеки ООН 2419 (2018) «Молодь, мир, безпека». ООН. Офіційне джерело: [https://docs.un.org/ru/S/RES/2419\(2018\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/2419(2018))

Міжнародне законодавство нератифіковане Україною але релевантне до проблеми.

1. Директива 2024/1385/ЄС щодо боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, прийнята 24.05.2024. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj>
2. Програма «Громадяни, рівність, права та цінності» (2021–2027), прийнята Європейським Союзом 28 квітня 2021 року. Офіційне джерело: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/citizens-equality-rights-and-values-programme_en
3. Директива 2000/31/ЄС «Про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку зі змінами від 17.04.2024р. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj/eng>
4. Регламент ЄС 2016/679 про захист даних (GDPR), прийнятий 27 квітня 2016 року. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
5. Директива ЄС 2002/58 про конфіденційність та електронні комунікації, прийнята 12 липня 2002 року. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2002/58/oj>
6. Директива 2011/93/ЄС про боротьбу з сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, прийнята 13 грудня 2011 року. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj>
7. Регламент ЄС 2021/1232 про тимчасовий відступ від деяких положень Директиви 2002/58/ЄС щодо боротьби з сексуальним насильством над дітьми в Інтернеті, прийнятий 14 липня 2021 року. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1232/oj>
8. Регламент ЄС 2022/2065 про цифрові послуги (Акт про цифрові послуги, DSA), прийнятий 19 жовтня 2022 року. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>
9. Директива 2012/29/ЄС про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, прийнята 25 жовтня 2012 року. Офіційне джерело: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>

10. Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022–2027). Офіційне джерело: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-new-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-is-now-available-in-ukrainian>
11. Стратегія Ради Європи щодо кращого Інтернету для дітей, прийнята 2018 року. Офіційне джерело: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0bbf001c-f041-11ec-a534-01aa75ed71a1/language-uk>
12. Програма ЄС «Безпечний Інтернет» (Центри безпечного інтернету) (2005–2025). Офіційне джерело: <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en/sic>
13. Загальна рекомендація GREVIO № 1 щодо цифрового виміру насильства стосовно жінок, прийнята 20 жовтня 2021 року. Офіційне джерело: <https://rm.coe.int/grevio-2021-20-first-general-recommendation-ukr/1680a4ad92>

Нормативно-правові акти, розроблені в межах національної правової системи України.

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 року № 361-р «Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-2021-p#Text>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р «Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 роки». Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p#Text>
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року». Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-p#Text>
6. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
7. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-vr#Text>
8. Закон України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року № 1089-IX. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>
9. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
10. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X (статті 173-2, 173-4, 173-5). Офіційне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Література

1. Combating Violence Against Women and Domestic Violence: A Practical Guide for Police Officers. Council of Europe, 2024. Офіційне джерело: <https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-eng-web/1680aee3b6>
2. CyberSafe Project Report: Cyber Violence Against Women and Girls. WAVE Network, 2021. Офіційне джерело: <https://wave-network.org/wp-content/uploads/WP2-Report-on-Cyber-VAWG.pdf>
3. Happy Onlife: Play to Learn About Online Safety. The Joint Research Centre. Офіційне джерело: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-tools-and-databases/happy-onlife-play-learn-about-online-safety_en
4. HateAid (2021): EU Survey on Gender-Based Online Violence. Офіційне джерело: <https://hateaid.org/eu-umfrage-grenzenloser-hass-im-internet/>
5. Into the Light: Online Child Sexual Exploitation and Abuse in numbers. Global Child Safety Institute, Childlight, 2024. Офіційне джерело: <https://www.childlight.org/into-the-light>
6. Mapping Study on Cyberviolence. Council of Europe, 9 July 2018. Офіційне джерело: <https://rm.coe.int/t-cy-mapping-study-on-cyberviolence-final/1680a1307c>
7. Tackling Cyber Violence Against Women and Girls: The Role of Digital Platforms. European Institute for Gender Equality (EIGE), 9 DEC 2024. Офіційне джерело: <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/tackling-cyber-violence-against-women-and-girls-role-digital-platforms>
8. The State of Online Harassment. Pew Research Center, 2021. Офіційне джерело: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment/>
9. Reporting Tip Sheet on Digital Violence: A Practical Reference Guide for Journalists and Media. UNFPA, 2023. Офіційне джерело: <https://www.unfpa.org/resources/digital-violence-tip-sheet-for-journalists>
10. Мін'юст роз'яснює щодо різновидів насильства в цифровому середовищі стосовно жінок. Кабінет Міністрів України, 2024. Офіційне джерело: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-roziasniue-shchodo-riznovydiv-nasylstva-v-tsyfrovomu-seredovyschi-shchodo-zhinok>
11. Рекомендації щодо удосконалення національного законодавства України щодо захисту прав осіб, постраждалих від насильства в цифровому середовищі. ЮрФем.уа, 2023. Офіційне джерело: <https://jurfem.com.ua/recomendatsii-schodo-udoskonalennya-zakonodavstva-zyfr-seredovysche/>
12. Сексуальне насильство та стигматизація потерпілих: Тіньовий звіт громадських організацій щодо впровадження в Україні Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, 2024. Офіційне джерело: <https://4genderjustice.org/wp-content/uploads/2024/08/Formated-Grevio-Ukraine-Shadow-Report-UKRAINIAN.pdf>
13. Хто вони, українські підлітки? Українська правда, 2019. Офіційне джерело: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/05/22/236974/>
14. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України. Аналітичний огляд. Команда правозахисного департаменту ГО «Докудейз», 2020 Офіційне джерело: https://cyber.bullyingstop.org.ua/storage/media-archives/cyberbuling_виправл15-10_compressed.pdf
15. О.Колінько., Безпека жінок у цифровому середовищі. ЮрФем.Уа, 2023. Офіційне джерело: <https://jurfem.com.ua/bezpeka-zhinok-u-zyfrovomu-seredovyschi/>

16. Сексуальне насильство в інтернеті. Що це? І як запобігти? Портал Дія.Уа. Офіційне джерело: <https://osvita.diia.gov.ua/guides/sexual-violence-on-the-internet-what-it-is-and-how-to-prevent-it>
17. Онлайн гра Безпека дітей в інтернеті. Портал Нова українська школа, 2023. Офіційне джерело: <https://nus.org.ua/2023/04/17/onlajn-gra-interland-bezpeka-ditej-v-interneti-vid-sogodni-u-vilnomu-dostupi/>
18. Огляд українських ініціатив з медіаграмотності. Центр верховенства права, 2024. Офіційне джерело: <https://filter.mkp.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/zvit-ukr-inicziatyv-z-mediagramotnosti.pdf>
19. Протидія домашньому насильству. Патрульна поліція України, портал. Офіційне джерело: <https://patrolpolice.gov.ua/faq/protydiya-domashnomu-nasylstvu/>
20. Проект для протидії насильству щодо дитини та сприяння розслідуванню таких злочинів. ГО «Магнолія», 2025. Офіційне джерело: <https://stopcrime.ua/about>
21. Різновиди насильства в цифровому середовищі щодо жінок: як діяти постраждалим. 27.11.2024. Сайт кіберполіції України. Офіційне джерело: <https://cyberpolice.gov.ua/article/riznovydy-nasylstva-v-cyfrovomu-seredovyshhi-shhodo-zhinok-yak-diyaty-postrazhdalym-6548/>
22. Financially motivated sextortion. 24.04.2025. Сайт Федерального бюро розслідувань США. Офіційне джерело: <https://www.fbi.gov/news/stories/fbi-operation-in-nigeria-targeted-perpetrators-of-online-extortion-schemes-that-prey-on-teens>
23. Digital Voyeurism. Офіційне джерело: <https://projects.itforchange.net/online-violence-gender-and-law-guide/module-2-typologies-of-online-gender-based-offenses-in-law/2-3-digital-voyeurism/>
24. Doxing. Словник Європейського інституту гендерної рівності, 2020. Офіційне джерело: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1460?language_content_entity=en



Додаток 2

ГАЙД для інтерв'ю з експертами щодо онлайн-н асильства

У межах Проєкту «CyberSafeGirls: забезпечення цифрової безпеки українських дівчат» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Нідерландів, проводиться дослідження гендерних особливостей онлайн-насильства, які можуть спостерігатися в Україні. Для цього дослідницька група проводить інтерв'ю з експертами з теми протидії онлайн-насильству та/або залученими до реалізації політики у цій сфері.

Просимо Вас приділити 30-40 хвилин часу для того, аби поспілкуватися на цю тему. Наша бесіда матиме формат структурованого інтерв'ю, де ставитимуться спрямовувальні питання, на які очікуються розгорнуті, максимально інформативні відповіді.

Ми вестимемо запис нашої бесіди, але ніде його не поширюватимемо; ми скористаємося ним лише під час технічної обробки, — щоб не втратити нічого важливого зі сказаного Вами. Наша бесіда є конфіденційною, усі матеріали будуть використані лише узагальнено, без прив'язки до Вас як до конкретної особи.

1. Які основні тенденції та виклики ви бачите в царині онлайн-насильства серед дітей та підлітків в Україні?
2. Які основні гендерні відмінності ви бачите у царині онлайн-насильства серед дітей та підлітків? Хто, на Вашу думку, більше потерпає від онлайн-насильства — дівчата чи хлопці?
3. Чи відомі Вам приклади успішних програм або ініціатив, які враховують гендерні відмінності у попередженні онлайн-насильства серед дітей та щодо дітей?
4. Які інноваційні підходи або технології можна запровадити для покращення захисту дітей в цифровому середовищі?
5. Як ви оцінюєте ефективність наявних національних або місцевих програм, та політики з протидії онлайн-насильству серед дітей?
6. Роль яких спеціалістів — поліціантів, освітян, громадського сектору та інших — на Вашу думку є вирішальною для профілактики онлайн-насильства і протидії різним його формам, і чому?
7. Чи є, на вашу думку, прогалини в законодавстві або наявних моделях роботи, які необхідно заповнити для кращого захисту дітей від онлайн-насильства?
8. Чи є у вас рекомендації щодо розроблення нових програм або ініціатив, спрямованих на боротьбу з онлайн-насильством серед дітей та підлітків?

Додаток 3

ГАЙД для фокус-групи

з консультантами, що працюють з дітьми та підлітками щодо онлайн-насильства

У межах Проєкту «CyberSafeGirls: забезпечення цифрової безпеки українських дівчат» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Нідерландів, проводиться дослідження гендерних особливостей онлайн-насильства, які можуть зустрічатися в Україні. Для цього дослідницька група проводить експертні інтерв'ю з особами, які ухвалюють рішення у цій сфері щодо законодавчих аспектів забезпечення профілактики онлайн-насильства, а також цю фокус-групову дискусію з вами, як з практиками, які працюють у цій сфері з дітьми та підлітками.

В межах нашої фокус-групи ми впродовж години-півтори, обговоримо різні питання з проведення такої профілактики, аби надалі, ґрунтуючись на ваших знаннях і досвіді, можна було значно її покращити, вже у масштабах усієї країни. Я модеруватиму цю бесіду, і ставитиму питання з цієї теми, а вас прошу по черзі відповідати на них, бажано не повторюватися, але й не соромитися доповнювати своїх колег. В нашому обговоренні немає правильних чи неправильних відповідей, і дуже важливо, аби ви відверто поділилися цією інформацією або вашою думкою стосовно цих питань.

Ми вестимемо запис нашої бесіди, але ніде його не поширюватимемо; ми скористаємося ним лише під час технічної обробки, — щоб не втратити нічого важливого зі сказаного Вами. Наша бесіда є конфіденційною, усі матеріали будуть використані лише узагальнено, без прив'язки до Вас як до конкретної особи.

1. Які найпоширеніші форми онлайн-насильства, з якими стикаються діти та підлітки в Україні, вам відомі?
2. Які онлайн-платформи (соціальні мережі, сайти, ігри тощо) найчастіше використовуються для вчинення насильства? Назвіть 3 основні, на вашу думку.
3. Які форми онлайн-насильства найчастіше зустрічаються серед дівчат, а які — серед хлопців? Хто і з чим частіше до вас звертається?
4. Чи помічали ви відмінності у тому, як хлопці та дівчата *реагують* на випадки онлайн-насильства? Чи розуміють вони цей термін?
5. Які методи та інструменти ви використовуєте для якісного консультування та підтримки дітей і молоді, які до вас звертаються з цією проблемою?
6. Чи є спеціальні програми або навчальні матеріали, які ви використовуєте для роботи з дітьми щодо попередження онлайн-насильства, зокрема і сексуального насильства щодо дівчат?
7. Чи є у вас приклади успішних практик, які допомогли розв'язати конкретну ситуацію, пов'язану з онлайн-насильством?
8. Які основні перешкоди у своїй роботі з випадками онлайн-насильства серед дітей та підлітків ви можете назвати?
9. Які спеціальні програми або матеріали з навчання дітей безпечної поведінки в інтернеті ви знаєте і використовуєте? Які з них ви вважаєте найефективнішими?
10. Хто, на вашу думку, має бути основним гравцем з попередження проблеми онлайн-насильства в Україні і які інструменти ви б порадили як найефективніші?

